

Revision av 18 kap. 13 § i den svenska strafflagen (den s. k. preventivlagen).

Efter lagändringar åren 1910 och 1911 har 18 kap. 13 § strafflagen följande lydelse:

»Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsungämbete; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.»

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter i ifrågavarande ämne i överensstämmelse med 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Före 1910 stadgades i 18 kap. 13 § strafflagen straff blott för gärningar som sårar tukt och sedlighet, men genom det nämnda år införda 2 mom. — den s. k. preventivlagen — kriminaliserades två grupper av förfaranden även om de icke sårar tukt och sedlighet.

Den första av dessa grupper omfattar vissa gärningar, som beläggas med straff, oberoende av om de framkalla fara för andras förförelse. Till denna grupp hänförs dels offentlig utställande eller förevisande av föremål, avsedda för otuktligt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, dels utbudande till salu av sådana föremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten, och dels kringförande till försäljning av dylika föremål.

Den andra av ifrågavarande grupper omfattar handlingar, vilka för sin straffbarhet förutsätta att de begås under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Hit räknas försök att förleda till användande av dylika föremål och meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift; någon fordran på handlingens offentlighet är ej uppställd.

Ehuru förevarande stadgande huvudsakligen torde åsyfta ett motverkande av vissa förfaranden avsedda att förebygga befruktning, är det dock så avfattat att det riktar sig även mot åtgärder till skydd mot smittas överförande vid konsumgånge. Det torde jämväl vara tillämpligt på en del särskilda medel för fosterfördrivning.

Lagrummet avser endast »föremål«. Utanför dess tillämpning falla sådana i antikonceptionellt eller profylaktiskt syfte brukade medel och metoder, i vilka icke ingår användandet av mekaniskt verkande föremål. Bland annat torde således till förebyggande av smittas överförande användas desinfekterande — kemiskt verkande — medel och metoder falla utom straffbestämmelsen i fråga.

Handel med preventivmedel är icke straffbelagd, ej heller tillverkning eller import av preventivmedel. Skulle preventivlagens bestämmelser verkligen tillämpas, bleve emellertid möjligheterna till handelsutövning synnerligen begränsade. Av dessa bestämmelser äro de, som kriminalisera utbudande av preventivmedel, förledande till deras användande

och meddelande av anvisning om sättet för deras begagnande, att anse såsom preventivlagens centrala bestämmelser.

I detta sammanhang torde beröras den ståndpunkt statsmakterna genom stadgandet i 27 § andra stycket lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar intagit till frågan om den s. k. personliga profylaxen vid könssjukdomar. Enligt omförmälda stadgande äger Konungen förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldighet för en var, som angripits av sådan sjukdom att skyndsamt söka läkarvård — jämväl om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Det torde vara klart, att med detta stadgande ej avses de åtgärder av mera allmän natur, vilka kunna tänkas motarbela de veneriska sjukdomarna utan att här åsyftas upplysning om de individuella åtgärder, vilka kunna företagas av personer, som utsätta sig för smittfara. Genom antagande av sistnämnda lagbestämmelse har sålunda från statsmakternas sida givits ett erkännande av den personliga profylaxens betydelse för bekämpande av könssjukdomarna.

Vid åtskilliga riksdagar hava genom yrkanden både motionsvägen och senast genom proposition till 1934 års riksdag (nr 188) väckts förslag om upphävande eller ändring i 18 kap. 13 § strafflagen men utan resultat.

År 1934 avgav särskilt tillkallade sakkunniga (statens offentliga utredningar 1934:50) ett förslag till ändring av nämnda lagrum. Detta förslag har sedermera remitterats till den s. k. befolkningskommissionen för yttrande.

Kommissionen har nu i ett den 4 december 1936 dagtecknat betänkande (1936:51) överlämnat ett förslag i ämnet. I detta betänkande påpekas till en början, att preventivlagen hör till de i svensk lagstiftning förhållandevis sällsynta fall av lagstadganden, vilka praktiskt taget helt stannat på papperet samt att knappast i något avseende lagens syftemål synes hava uppnåtts. Befolkningskommissionen

framhåller därför såsom sin mening, att det i och för sig framstår såsom ett allvarligt ont, i stort sett främmande för svenska folkets rättstraditioner, att lagstadganden och särskilt en strafflag och en grundlag så öppet åsidosättas.

Kommissionen motiverar denna förkastelsedom på följande sätt:

Rättstekniskt är lagen inkonsekvent så tillvida, att dess bestämmelser blott gälla mekaniskt verkande preventivmedel i fast form, ehuru lagens motivering gäller alla slags preventivmedel. Lagens ursprungliga syftemål att hindra utbredningen av kännedomen om och bruket av tekniska preventivmedel och att hejda natalitetsfallet har icke uppnåtts. I den mindre mån lagen faktiskt fördröjt spridningen av effektiva metoder för förebyggande födelsekontroll och smittskydd, har verkan i vissa fall varit, att mindre ändamålsenliga eller rentav hälsovådliga preventivmedel kommit till användning. I den mån lagen hindrat genomförandet av skydd mot smitta i lösa opersonliga könsförbindelser måste den antagas hava motverkat strävandena att minska könssjukdomarnas spridning. Lagen måste anses vara i sin mån medansvarig till det utbredda bruket av framkallade aborter såsom medel för födelsekontroll. Allmänt har lagen såsom hinder för utbredningen av kännedomen om och tillgången till effektiva medel för skydd mot smitta av könssjukdom eller mot befruktning vid samlag blott kunnat hava haft i någon väsentlig mån avsevärda verkningar för unga och oerfarna personer och personer i de fattigare samhällsklasserna samt dessutom för individer med mindre än normal intelligens, karaktär och förtänksamhet för en handlings följder, vilket i och för sig näppeligen ur någon synpunkt kan bedömas såsom annat än individuellt och socialt olyckligt. Lagen har på olika vägar verkat hindrande för den vederhäftiga och allvarliga upplysningsverksamheten såväl vad beträffar preventivmedlens betydelse såsom medel för förebyggande födelsekontroll som deras betydelse såsom medel för smittskydd. Lagen har därigenom även

verkat neddragande på den nivå, varå den offentliga diskussionen och upplysningsverksamheten i könslivets frågor kommit att föras i vårt land och likaså på handeln med tekniska preventivmedel. Vissa av de i kommissionens betänkande i sexualfrågan framlagda förslagen om samhällsliga åtgärder till en förbättrad upplysning om den förebyggande födelsekontrollens och smittskyddets rationella teknik förutsätta preventivlagens upphävande. I nativitetstalen vinnas en bekräftelse å den uppfattning, som läkarnas erfarenhet sedan länge givit, nämligen att viss födelsekontroll vid samlag — med vissa angivna undantag, vilka i stort sett äro oberoende av politisk, etisk och religiös inställning — måste antagas vara godtagen och praktisk utövad av i det närmaste hela den del av det svenska folket, som befinner sig i fruktsam ålder och som, utan att sterilitet föreligger, lever i äktenskap eller eljest icke kan antagas leva i fullkomlig avhållsamhet. Då å ena sidan lagen ursprungligen grundats och ännu i den allmänna meningen grundas i det omdömet, att födelsekontroll vid samlag icke är etiskt berättigad och av detta etiska skäl — jämte de befolkningskvantitativa — bör motverkas, och då å andra sidan dock sådan födelsekontroll i de enskildas liv faktiskt allmänt godtages, har ett för hela folkets moral farligt element av bristande uppriktighet skapast.

Kommissionens nu förevarande utredning utmynnar i ett förslag, att helt upphäva 18 kap. 13 § 2 mom. d. v. s. preventivlagen samt motsvarande bestämmelse i tryckfrihetsförordningen.

Vidare har kommissionen föreslagit, att oskadliga preventivmedel böra tillhandahållas å rikets apoteksinrättningar i samma ordning som övriga apoteksvaror. Genom en sådan åtgärd vinner man, enligt kommissionens åsikt, att medicinalstyrelsen, under vilken apoteken lyda, får en viss kontroll över hela handeln med preventivmedel.

Kommissionen framhåller vidare, att import och försäljning av vissa specificerade medel, som användas för avbry-

tande av havandeskap av allmänheten men icke hava någon nyttig användning och likaså skadliga preventivmedel böra förbjudas samt att försäljningen av vissa andra medel, som användas för avbrytande av havandeskap men som även hava annan och legitim användning, böra förbehållas apoteken.

Slutligen finner kommissionen, att preventivlagens särskilda förbud mot olika slag av handlingar i fråga om föremål, som är avsett för otuktigt bruk, bör upphävas.

Hjalmar Nyman.